

Последните президентски години на Желю Желев

Странно: в неделя в 15 ч., застанах пред ковчег му, видях че е мъртъв... А е жив!

Първият опознавателен разговор с президента Желев имах на 13.06.1995 в кафенето на бившия Минерал-сувенир, бул. Цар Освободител 8.

Инициатор бе Георги Мишев, домакин - Румен Драганов. В архива си паза 4 снимки. Но и "24 часа", на другия ден, на стр. 5, изненадващо публикува кратка информация и снимка от Румяна Тонева: Желев е пред отворената врата на бронирания си "Мерцедес", а отдолу "Президентът Желев изчака да премине силният дъжд и чак след това се качи в колата си след среща с писателите Георги Мишев и Марин Георгиев".

В ляво от снимката е текстът, онаслобен "Желев говори четири часа с интелектуалци": "Президентът Желев говори близо четири часа с писателите Георги Мишев и Марин Георгиев, шеф на "Литературен форум" в кафенето на "Минералсувенир" вчера. Те бистриха на чаша вода съдбата на вестника, заплашен да остане на улицата. Д-р Желев не се е ангажирал с конкретна позиция. За политика почти не станало дума. "Говорихме си за живота", съобщи г-н Мишев на излизане, д-р Желев отказа изявление"/24 часа/

Дъжда не помня. През целият разговор Желев, заговореше ли, ме гледаше право в очите. За пръв и последен път. Може би ме проучваше. Не по-малък бе и моят интерес към него; дори не се владее в любопитството си, вторачен всепоглъщащо, стиснал челюсти, дебна да не изпусна всяка дума, всяко движение; като звяр преди скок;

Румен е свел глава в очакване на удобния момент да вземе думата; взема я; Желев смижурва очи, прави се че слуша и доказва моето наблюдение: не гледа в очите, когато информацията или човекът не го интересуват. Или когато го е спечелил.

Разбира се, че говорихме за политика; говорихме и за вестника, но не за това че ще остане на улицата /по това време бях подложен на си-

лен натиск от Министерството на културата - увеличиха ми наема, като целта бе да ме изтощат финансово/, Румен разви стратегията си, че вестникът е готов да подкрепя президента /което после и стана/ и не бяхме само на кафе и вода, но и на уиски, което, с времето разбрах, президентът доста обича. В процеса на сближаването ни, в стайката за почивка зад бюрото, в дъното на кабинета му, една вечер изпихме цял литър. Уж дойдох за малко - звънна ми към 18 часа, още не бяхме приключили броя, а стана дълга-предълга... Казах му че трябва да звънна на счетоводителката, за да иде в редакцията и да включи алармата. Иди и се обади по телефона, насочи ме Желев, на бюрото ми е. Там бе наистина, но апаратът бе доста сложен и не се справих с набирането. Помолих го да ми помогне. Той дойде и ме попита за номера, казвах му го на части, а той въртеше шайбата. Когато звънна първия сигнал, подаде ми слушалката. После продължихме с уискито.

Приключихме след 12 в полунощ. Предложи ми да ме вземе в "Мерцедеса" си и да ме закара до къщи. Беше ми неудобно и отказах. Пък и исках да се поразведрия: - аз ще продължа пеш, не живее далече. Хем ще лапна малко чист въздух...

Така и поизтрехнах - и от алкохола и от напрежението - все пак не ми бе оказвана такава чест. После се шегувах: - А пък на мен президентът ми е бил телефонист. Ако по дрехите посрещат, то "дрехите" за президентския кабинет са секретарките.

Едната, Стефка, бе дебела, едра, големоглава, сънливо отпусната, с шръкнали навсякъде дълги, изрусени коси; като всеки натежал, трудно ставащ, и тя предпочита неподвижността във всяко отношение; виждам бялата й, вечно покапана блуза, черната дълга пола; изпльваха я и се подаваха тромавите й като кютуци крака; пълните хора са добродушни, лениви - до безотговорност дори. Сума пъти, да не кажа безброй, защото не съм ги броил, но са поне десетина, ми е звъняла, за

да ме пита за телефона на Георги Мишев /оттогава така го запомних, че и днес, на сън да ме бутнат, ще го кажа /. А тя как поне веднъж не се сети да го запише.

По-лесно й бе да върти шайбата на държавния телефон, нали не го плаща, и да губи своето и на президента време.

Това е същата секретарка, която сега бедства. Няма как в несретата й да не съучаства и тя самата...

Може би искате да узнаете каква бе обстановката в стайката за кабинета на президента?!

Тя бе тясна и можеше да побере малко вещи. Имаше легло, твърдо, също тясно, черно на цвят, подобно на канапе; имаше масичка - ниска, продълговата с два черни фотьойла от двете й страни.

В наредата й все още всичко бе по вкуса на предишния й обитател. Сякаш духът му още витаеше из нея.

Много преди средношния ни гуляй с уиски, един ден, привиквайки ме за среща, бе около 12 часа, докато вляза, докато се разговорим - и стана време за обяд. И Желев ме покани. Така се озовах за пръв път в президентските потайности.

Първата ми, неизречена мисъл бе: а, значи тук са покоите на Живков, тук си е подремвал или поне почивал излегнат... Обядът бе скромнен. Желев не бе лаком на ядене. Имаше пържола, гарнитура и маслини - едри, черни и сочни маслини. Те ми направиха впечатление повече от месото. И бутилка бяло вино. С времето щях да разбера, че той е любител на виното.

А, да - някъде встрани се белееше и малък, плосък кантар. На него мерил редовно теглото си. Подържал го в едни и същи граници, хранил се умерено, с редовни разходки вечер, отделно - ходене за гъби, за риба в почивните дни.

Той и докрая си остана тънък, слаб. Доказва го и документалният филм на Мира Добрева, заснет в Грозден през лятото на 2012. БНТ го излъчи в деня на поклонението.

Президентският Ту кацна на летището в Балчик. Каго двойно удължена сянка зад Желев за-

стана директорът на канцеларията му Ивайло Трифонов; Желев трябваше да слезе пръв и да приеме поздрава на строените офицери на пистата; секунди преди да прекрачи прага на отворения вече люк, Ивайло повтори няколко пъти: - доктор Желев, доктор Желев! - явно познаваше философската му разсеяност и непригодност към военните ритуали. Желев се извърна някак изненадано, в очакване.

Ивайло не каза и думица повече: само прокара двама ръка над челото си: повдигна и притисна перчема си - деликатно подсещане, което явно не бе за пръв път помежду им, превърнало се в техен таен език: президентът да приглади вечно падащия къдрав сноп коса връз челото му, сега вече посивял и пооредял, но пак непокорен; помня че по нашия край на такъв извит и стърчащ къс къдрава коса му викаят лимба; все едно Ивайло каза с жеста си: д-р Желев, оправи си лимбата! Желев разсеяно я приглади.

Като у всеки философ, поет, мечтател, за него вътрешният мир, вътрешният вид, бе по-важен от външния. Все още пред прага, в мисълта си вече слизаше по стълбата на самолета.

От това пътуване забелязах още една непрактичност на Желев, която би трябвало да предвиди, съобразно поста който заемаше, а и искаше да запази. Тогавашият кмет на Балчик бе червен, но въпреки това откликна на предложението ми да бъде поканен и писателят Ивайло Петров.

След срещата в общината, предвождани от президента, вкупом се спуснахме към пристанището; президентът искаше да се срещне с обикновените, трудови хора, както се казваше през социализма.

Единствените трудови хора по това време бяха рибарите. Желев попита как сте момчета, има ли риба в тоя студ и за да направи нещо добро за тях, реши да купи част от улова им /рибарите току що бяха извадили пресен карагъз /; поръча да му отмерят няколко килограма и като дойде ред да плаща - бръкна се. Извади възможно най-голямата банкнота

13.06.1995, Желю Желев, Румен Драганов, Марин Георгиев, Георги Мишев.
Фото: Личен архив

за онова време; вероятно бе получил сутринта заплатата си и като на първи човек, старателните чиновници му я бяха изплатили в нови, лъскави копюри. Не можем да Ви върнем! - запохкаха се рибарите, все още нищо непродали, пък и по това време, ветровито, студено и смръщено, нямаше клиенти и надали щеше да има.

Нелепата ситуация разреши тутаткис втурналия се Кирил Велев, икономически съветник на Желев, член и на УС на "Отворено общество" - набързо извади дребни пари, че и бакшиш даде.

Какво нещо е, виках си: онзи, който бе червив с паври /Велев бе и в борда на новооснованата Пощенска банка/ в очите на тия прости и отрудени хорица ще мине за беден, а истински бедният, който няма отношение към парите - за богат!

И от пръв поглед се виждаше колко е непрактичен, не умее да нарежда, заповядва, управлява. Силата му бе в разсъжденията. Само да се заслушаш - и си в света на идеалното: спокоен, хармоничен, сигурен! Толкова ли е силна мисълта!

Той бе устроен от природата за мислител. И като всеки мислител бе отвлечен, силен в абстрактното, в теорията. Не бе спонтанен. Всяко питане посрещаше като предизвикателство към мисълта си; млъкваше, сбръчкваше чело, веждаше се във видима само нему точка; явно мислеше бавно и затова и реакциите му бяха бавни; забавени. И когато говореше - говореше бавно, тихо, той и нямаше глас, гласът му бе райден ред да плаща - бръкна се. Извади възможно най-голямата банкнота

която се промушваше от тях, приличаше на звука на ковашкия мях, когато изтласква и последния си въздух.

Странно, но той излъчваше непохватима самоувереност и някакъв скрит оптимизъм, който като че ли бе полепнал като невидим пращец по тънката усмивка на устните му. Той носеше някакво скрито знание /а може би и предзнание/ пълно с вродена мъдрост. Той бе лишет от нашата скорострелна реакция към околното. Сякаш притежаваше някакъв универсален шперц на всезнанието, разключващ всичко.

Ще ми се да споделя наблюденията си за първичните избори в СДС и за поведението на Желев, и най-вече на част от екипа му, която всъщност го предаде.

И досега нямам отговор на въпроса Желев даваше ли си сметка какво ще стане и най-вече: имаше ли право на самостоятелна реакция - т.е. можеше ли да каже "Не"! Или прие планираната загубата философски? Според мен всеки, дошъл на власт след 1990, е "платил входния билет". Не съм абсолютист, допускам и изключения.

Но като подкова във волско копито, в мен се впи един факт, казан ми от несменяем и до днес главен редактор на наш седмичник в единствената ни досреднощна разпивка в ресторанта "Гардън клуб": "Луканов е убеждавал шест часа Горбачов, че президент трябва да бъде Желю Желев". В случая с предважителните избори си мисля, че Желев е нямало накъде да мърда, но е имал и своето упование: разчитал е на известността си сред интеллигенцията и народа: та той е първият дисидент,

пръв опитва да опровергае определението на Ленин за материята, автор е на "Фашизмът", основател е на СДС и е първия му лидер и пак първи - демократично избран президент.

Но това са и мантри, които, както внедряват, така и оттеглят модераторите на общественото мнение; допускам Желев да е смятал, че е съвсем в реда на нещата той да спечели в състезание с почти неизвестния пловдивски адвокат, стигнал едва до зам.-министър на правосъдието, и то за около година в нестабилното и кратковременно Филипидимитрово правителство; Петър Стоянов - че то и името е незапомнящо се, обикновено; все едно Петър Стоянов или Стоян Петров...

А като го лансираха по телевизите, заговореше ли, по адвокатски навик изпадаше в патетичен монолог; щом се разпалеше, от кандидат президентската му пледоария в края на устните му избиваха съгъстени до бяло слюнки; за това "явление" си има и израз: пеняви се.

Не знам как стана, явно някой му е обърнал внимание, но когато взеха по-ситемно да утвърждават образа му, пяната изчезна; не ми е обяснимо физически как е постигнато; вероятно с помощта и на медицината. Бях от хората, които съветвах Желев да не се явява на изборите; все още не смеях да му кажа, че ще ги загуби.

Почвах в разговорите ни на тази тема издалече: г-н Желев, за да станете отново президент трябва да има достатъчно вътрешни сили, които да искат това и същевременно достатъчно значими външни сили, които да искат същото.

Продължава на стр.5